

onaafhankelijk muziektijdschrift • 2021–3 • € 12,50

de nieuwe muze

Martha Argerich

Oliver Sacks

Coosje Wijzenbeek

Oliver Sacks: Medische meesterverteller, pleitbezorger van muziek

tekst: Erik Fokke

In de prachtige film over het leven van Oliver Sacks (Londen, 1933 – New York, 2015) – *His Own Life* – die op 24 juni aanstaande in de Nederlandse bioscopen in roulatie gaat, komt relatief weinig muziek voor. Voor Erik Fokke, die de film al zag, was dit de aanleiding om nog eens op een rijtje te zetten wat Sacks ook zoal over muziek heeft gezegd en geschreven.

De kracht van muziek

Muziek heeft het vermogen elke emotie, elke stemming en elke gemoedstoestand op te roepen. Daarbij kan muziek verbinden, troosten, ons laten dansen, maar ook irriteren. Muziek kan mensen raken tot in het diepst van hun gevoelsleven. Dit is waarschijnlijk de reden waarom muziek in alle culturen voorkomt en daarin zo'n belangrijke rol vervult. De kracht van muziek is groot.

Voor een aanzienlijk deel is nog onbekend hoe de invloed van muziek op het brein werkt. Wel is bekend dat muziek een beroep doet op veel meer hersendelen dan bijvoorbeeld taal. Wanneer bij patiënten met Alzheimer het taalvermogen niet meer functioneert, komt muziek nog steeds binnen waardoor er wonderlijk genoeg meer mogelijk blijkt te zijn dan je daarvoor voor mogelijk zou hebben gehouden. Tijdens zijn vijftigjarige loopbaan in de neurologie publiceerde de Brits-Amerikaanse neuroloog Oliver Sacks regelmatig over zijn ontdekkingen op het gebied van de invloed van muziek op mensen. Hem werd duidelijk dat muziek ook bij veel andere patiënten een heilzame werking heeft, en eigenlijk bij bijna iedereen.

Chopin op een staalplaat

Ook in Sacks' eerste boek *Migraine*, dat minder bekend werd dan zijn latere boeken, zoals *De man die zijn vrouw voor een hoed hield* en *Musicophilia*, komt al muziek voor bij de verstoorde auditieve waarnemingen. Sacks, die zelf aan migraineaanvallen leed, beschrijft allereerst hoe tijdens een aanval allerlei waarnemingen verstoord kunnen raken. Zo kunnen de meest wonderlijke licht- en kleursensaties optreden en soms zien voorwerpen er heel anders uit dan normaal. Ze kunnen een abnormaal scherpe omtrek krijgen, of eruitzien of ze zijn platgeslagen en hun derde dimensie hebben verloren. Sacks beschrijft een patiënt die op zo'n moment niet meer in staat was om met één blik op zijn horloge te zien hoe laat het was. Pas als hij alle cijfers afzonderlijk bekeek, was hij in staat om langzaam en met grote moeite de tijd 'uit te knobbelen'.

Een andere, bijzonder verwarrende vorm van deze stoornis is het (plotselinge) onvermogen gezichten te herkennen. In het titelverhaal van het boek *De man die zijn vrouw voor een hoed hield* geeft Sacks een meer uitgebreide beschrijving dan in *Migraine* van deze unieke (en angstaanjagende en soms komische) stoornis, die prosopagnosie wordt genoemd.

Gelijkoortige wonderlijke stoornissen in de waarneming kunnen ook optreden bij het gehoor. In *Migraine* beschrijft Sacks dat stemmen daarbij hun karakteristieke eigenschappen lijken te verliezen. Ze worden uitdrukings- en toonloos, waardoor ze helemaal niet meer op een stem lijken. Ook muziek kan tijdens een migraineaanval haar toonzetting en muzikale karakter verliezen en verworden tot amusie, tot louter onnavolgbaar betekenisloos lawaai. Op dergelijke momenten is het begrip 'muziek' verloren gegaan, zoals bij prosopagnosie het begrip 'gezicht' verloren is gegaan en bij de eerdergenoemde patiënt, die tot zijn ontsteltenis niet meer kon zien hoe laat het was, het begrip 'wijzerplaat'.

Sacks had tijdens zijn eigen migraineaanvallen vooral last van sterk verstoorde visuele waarnemingen, waar-

onder prosopagnosie, maar ook van amusie. Tijdens een interview vertelde Sacks eens dat hij een keer in zijn auto naar een *Ballade* van Chopin zat te luisteren, toen hij tijdens een opkomende migraineaanval plotseling tonaliteit en melodie helemaal niet meer kon onderscheiden. 'Het leek alsof Chopins *Ballade* werd uitgevoerd door keihard op een staalplaat te hameren.' Sacks wist uit eigen ervaring hoe angstaanjagend een plotseling verstoorde hersenfunctie kan zijn en wat dat kan veroorzaken.

Een verbluffend resultaat

Sacks was de jongste van vier broers uit een traditioneel joods gezin in Londen. Beide ouders waren arts en twee van zijn drie broers werden ook arts, dus het lag voor de hand dat ook hijzelf medicijnen zou gaan studeren. Een extra motivatie vormden de psychotische aanvallen van zijn derde broer, waar het hele gezin hevig onder leed. Toen Sacks 18 jaar was vroeg zijn vader hem waarom hij nooit vriendinnetjes had. Zou het soms kunnen dat hij op jongens viel? Sacks beaamde dat en bezwoer zijn vader het niet aan zijn moeder te vertellen. Maar de volgende dag bleek zijn moeder het toch te weten en ze reageerde erop met de woorden: 'Walgelijk! Was je maar nooit geboren'. Daarna werd er nooit meer over gesproken, maar de schaamte over zijn anders geaard zijn zou Sacks levenslang parten spelen.

Hij ging geneeskunde studeren in Oxford, waar hij zijn uiterste best deed te verbergen dat hij homo was. Dat kon je in het toenmalige Engeland op gevangenisstraf of, zoals bij de wiskundige Alan Turing, op chemische castratie komen te staan. Gefrustreerd als hij zich over dit alles voelde besloot Sacks 9 juli 1960, op zijn zevenentwintigste verjaardag, naar 'sunny'

Oliver Sacks geïnterviewd in zijn appartement in New York

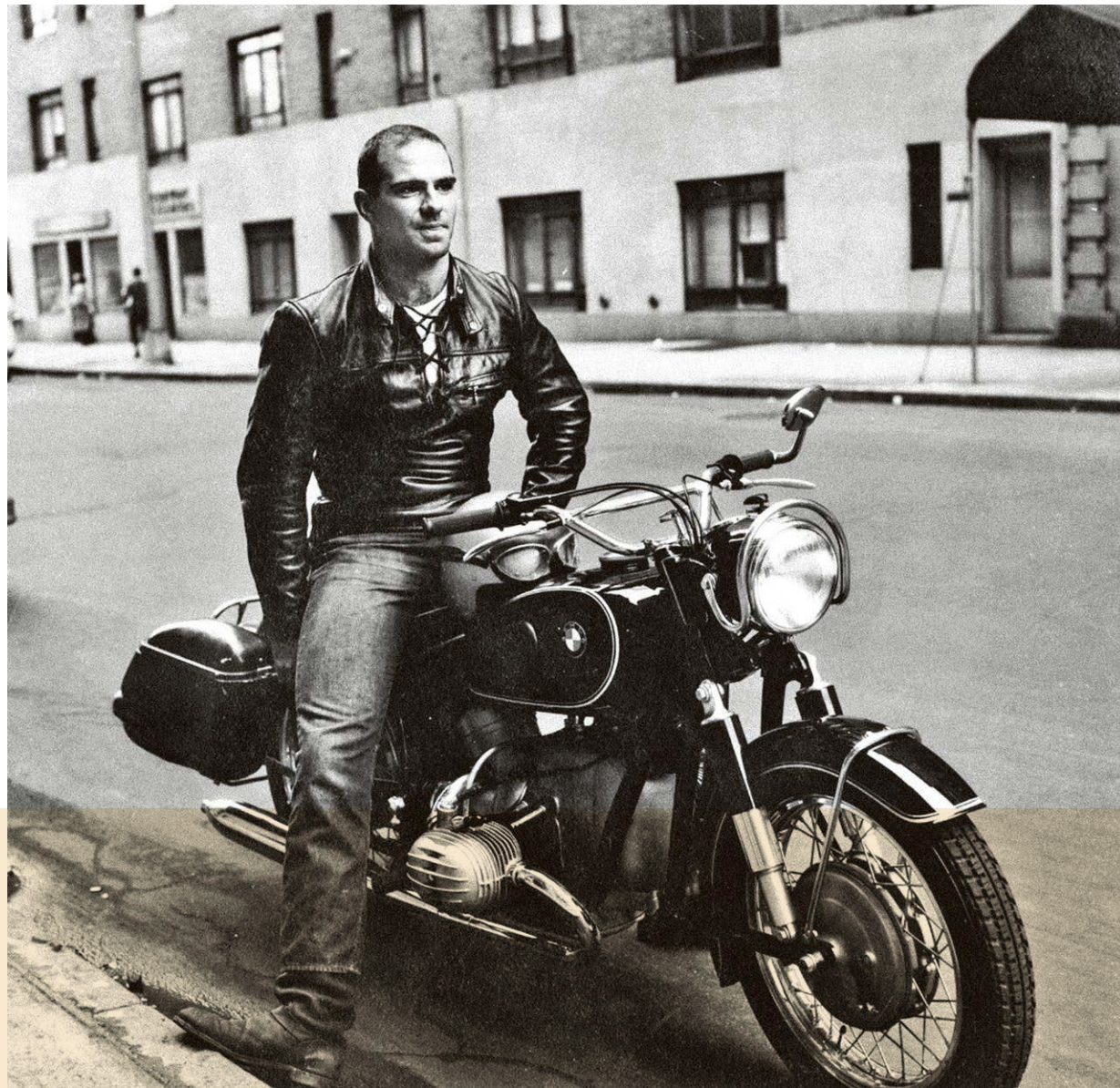

Californië uit te kijken. Daar begon een ruige en destructieve periode, waarin Sacks veel drugs (amfetamine) gebruikte en urenlang op zijn motor rondcrosste. Ook deed hij aan gewichtheffen, in de hoop daarmee zijn schaamte en extreme verlegenheid te boven te komen. Het hielp niet of nauwelijks, maar zijn werk als dokter hield hem uiteindelijk overeind. Een partner leek er voor Sacks niet in te zitten en nadat hij op zijn veertigste verjaardag een ‘zoet avontuurtje’ had beleefd, hield Sacks de seks verder voor gezien. Hij besloot celibatair te worden en dat hield hij vol totdat hij in 2008 uiteindelijk – na een leven van privé uit alle macht afstand houden, maar als dokter en schrijver juist enorm empathisch, invoelelend en meelevend zijn, wat hem overigens pas aan het eind van zijn leven erkenning van zijn collega’s zou opleveren – op zijn 75e alsnog

een vriend kreeg: de *New York Times*-medewerker Bill Hayes, die hem gelukkig maakte en zijn leven in balans bracht.

Nadat Sacks in California was opgeleid tot neuroloog, verhuisde hij in 1965 naar New York waar hij was aangenomen in het Beth Abraham ziekenhuis in de Bronx. Daar kwam Sacks in contact met een groep van ruim tachtig postencefalitische patiënten, die sinds de pandemie van Encefalitis lethargica van vlak na de Eerste Wereldoorlog in deze instelling opgesloten zaten. Vanwege het feit dat patiënten met deze aandoening vaak al tientallen jaren in een soort trance leken te slapen, werd *Encefalitis lethargica* ook wel ‘slaapziekte’ genoemd. Toen Sacks in Beth Abraham aankwam, wist hij niet dat deze groep mensen bestond. Hij had zich ook nooit gerealiseerd dat zo iets buitensporigs überhaupt zou kunnen bestaan en dat mensen konden veranderen in een soort levende standbeelden, die tot op zekere hoogte toch nog wisten wat er gebeurde.

Oliver Sacks op zijn motor in Amerika

Oliver Sacks en Robin Williams bij de voorbereidingen voor de verfilming van het boek *Ontwaken in verbijstering*

Omdat hun verstijfde toestand leek op die van Parkinsonpatiënten en het medicijn L-dopa bij die patiënten goed werkte, overwoog Sacks dit middel bij deze encefalitis lethargica-patiënten ook te gaan toepassen. Aanvankelijk twijfelde hij of het verstandig was dit te doen, omdat niet met zekerheid was te voorspellen wat er ging gebeuren als deze mensen zouden ontwaken na decennialang in een soort slaaptoestand te zijn geweest. Daarnaast was er de vraag of de patiënten dat zelf wel wilden.

In zijn boek *Ontwaken in verbijstering*, dat in 1973 voor het eerst verscheen, doet Sacks nauwkeurig verslag van hetgeen zich afspeelde bij de patiënten die met L-dopa werden behandeld. Het resultaat was verbluffend. Bij een min of meer nauwkeurig bepaalde, voldoende hoge dosering L-dopa ‘ontwaakten’ zij uit hun lethargische staat.

In het voorjaar van 1969, op een manier (...) die niemand zich had kunnen voorstellen of voorzien, kwamen deze ‘uitgedoofde vulkanen’ weer tot leven. De bedaarde atmosfeer van Beth Abraham werd getransformeerd – er vond voor onze ogen een cataclysm van bijna geologische proporties plaats: de explosieve ‘ontwaking’, de ‘opleving’ van ruim tachtig patiënten die lang zo goed als dood waren beschouwd, en zichzelf ook als zodanig beschouwden. Ik kan niet zonder diepe emotie aan die tijd terugdenken: het was de meest aangrijpende, onvergetelijk periode in mijn leven, evenals in het leven van onze patiënten zelf. (...) Ik had het geluk deze patiënten onder die omstandigheden te ontmoeten.

Sacks vertelde nadien dat hij er zich vaak over had verbaasd dat mensen zich na zo’n lange tijd überhaupt nog

konden aanpassen. Maar er waren beperkingen.

Met L-dopa alleen konden mensen niet aan een stabiel nieuw leven geholpen worden. Wat ertoe deed was of ze in staat waren opnieuw een leven met betekenis, structuur, plezier en relaties op te bouwen. Dat ieder mens dat nodig heeft werd me toen op een heel dramatische manier duidelijk.

Met de patiënten die het lukte om op de een of andere manier een bestaan op te bouwen, bleef het goed gaan. Als deze patiënten mensen om zich heen hadden en iets zinnigs om te doen, dan vonden ze op een gegeven moment hun draai wel. Zo niet, dan vielen ze vaak terug.

Zolang de muziek duurt

Kenmerkend voor de ziekte van Parkinson is dat er langzamerhand steeds meer bewegingsarmoede optreedt. Bij ernstige Parkinson is niet alleen de beweging aangetast, maar ook de cadans van waarnemen, denken en voelen. De pianodocente Edith, die Sacks citeert in zijn boek *Musicofilia*, vertelt dat door de ziekte van Parkinson haar bewegingen steeds houderiger en meer mechanisch werden, zoals van een robot of een pop, en dat de vroegere ‘natuurlijkheid’ en ‘muzikaliteit’ in haar bewegingen meer en meer verloren gingen. Ze beschrijft dat ze soms zelfs totaal bewegingsloos raakte, beroofd van de kracht, de impuls en de gedachte tot elke

beweging. In één woord noemde ze zichzelf ‘ontmuziekt’.

Op zulke momenten voelde ze zich als op een foto, louter tweedimensionaal, zonder enige substantie of leven. Maar als ze beklemd was of verstard, kon zelfs de *verbeelding* van muziek haar vermogen tot handelen herstellen. Dan kon ze, zoals ze het zelf formuleerde, ‘het kader uit dansen. Het was dan alsof ik mij plotseling mezelf en mijn eigen levensmelodie herinnerde.’ Maar als die innerlijke muziek ophield, viel ze terug in de afgrond van het parkinsonisme, schrijft Sacks, waarbij hij de strofe citeert ‘Jij bent de muziek zolang de muziek duurt’ uit *Four Quartets* van de dichter T.S. Eliot.

Net zo dramatisch, en misschien op een bepaalde manier vergelijkbaar, was Ediths vermogen om gebruik te maken van en te delen in het wandelvermogen van andere mensen. Ze kon gemakkelijk en automatisch samen met anderen wandelen, verviel in hun ritme, hun tempo, deelde hun kinetische melodie, maar zodra zij stopten, stopte ook zij. Zo gaat dat ook met Parkinson. Zolang er muziek is legt het parkinsonisme het af tegen het tempo en de snelheid ervan en kunnen parkinsonpatiënten – zolang de muziek duurt – terugkeren naar hun eigen loop-snelheid, die vóór hun ziekte hun normale snelheid was.

Deze kracht van muziek bleek ook van onschatbare waarde bij sommige postencefalitische patiënten in Beth Abraham. Bij een ervan, wiens bewegingen aan de rechterkant van zijn lichaam te snel waren, en aan de linkerkant te langzaam, kon men geen goede medicatie vinden, want wat de ene kant beter maakte, maakte de andere slechter. Deze patiënt hield van erg muziek en had een orgeltje op zijn kamer. Daarmee en alleen daarmee kon hij als hij ging zitten spelen zijn twee handen, zijn twee kanten, in eendracht en synchronie bij elkaar brengen, zolang hij muziek maakte.

Geheugenverlies en de Prelude in E groot

In hoofdstuk 15 van zijn boek *Musicophilia* doet Oliver Sacks verslag van zijn bezoek aan de Engelse musicus en musicoloog Clive Wearing, die in 1985 werd getroffen door een infectie met het herpessimplexvirus, bekend van de koortslip. Doorgaans verloopt een dergelijke infectie tamelijk onschuldig, maar in dit geval kwam het virus in de hersenen terecht en gaf ernstige hersenbeschadiging. Voor Wearing betekende het dat hij vanaf die tijd nieuwe gebeurtenissen niet langer dan een paar seconden tot hooguit

enkele minuten onthield (anterograde amnesie). Ook veel vroegere herinneringen bleken bij Wearing verdwenen te zijn (retrograde amnesie). Wearings echtgenote vertelde Sacks dat haar man haar stevast uitbundig begroette alsof hij haar jaren niet had gezien, terwijl hij haar enkele minuten daarvoor nog sprak.

Opvallend genoeg is bij Wearing het procedurele geheugen – het geheugen voor vaardigheden – nog wel behoorlijk intact. Zo is hij nog steeds goed in staat een koor te dirigeren. Wearings episodische geheugen – het geheugen voor gebeurtenissen die in het verleden hebben plaatsgevonden of voor personen die iemand heeft ontmoet – functioneert echter niet meer; namen en gezichten van koorleden zijn bij elke repetitie nieuw voor hem.

Sacks beschrijft in zijn boek dat hij in de muziekkamer van Wearing op de piano de bladmuziek zag liggen van de 48 *Preludes* en *Fuga's* van *Das Wohltemperierte Klavier* van Johann Sebastian Bach. Toen hij Wearing vroeg of hij er een wilde spelen, antwoordde Wearing dat hij ze nog nooit had gespeeld. Toen Wearing even later toch besloot de *Prelude nr. 9 in E groot* te spelen, zei hij: ‘Ik herinner mij deze wel.’ In werkelijkheid herinnerde Wearing zich vrijwel niets meer, totdat hij begon te spelen! Wearings vrouw vertrouwde Sacks later toe dat haar man geregeld piano speelde zonder dat hij zich kon herinneren ooit les te hebben gehad.

In 2008, meer dan twintig jaar na het begin van zijn ziekte, bracht Wearings echtgenoot Deborah Sacks op de hoogte van de laatste ontwikkelingen rond zijn ziekte. Hij bleek toen nog steeds in staat om muziek te maken. In de periode dat er een personeelslid in het verzorgingshuis was die bijna dagelijks met Wearing oefende, steeg het peil van zijn spel zelfs aanzienlijk.

Dante van de geneeskunde

In zijn in 2015 verschenen autobiografie *Onderweg* noemt Sacks het boek *A Certain World. A Common Place Book* van de schrijver/dichter W.A. Auden een van de belangrijke formatieve boeken in zijn leven. Sacks beschrijft hoe hij lange tijd worstelde met de volgende uitspraak van Auden in dat boek:

Een dokter, net als ieder ander die vakmatig met mensen omgaat kan geen wetenschapper zijn; hij is of een ambachtsman, zoals de chirurg, of zoals de arts en de psycholoog, een kunstenaar.

Deze zin leek voor Sacks te impliceren dat hij zou moeten kiezen tussen twee paden die hij beide even graag wilde bewandelen: onderzoeker zijn en werken als dokter. We mogen ons gelukkig prijzen dat Sacks in staat is geweest beide werelden bij elkaar te brengen. In een interview zei Sacks daarover:

Medische wetenschap is meer dan het verzamelen van meetresultaten, het gaat om de volledige beschrijving van een organisme. De Russische neuropsycholoog Alexander Luria, van wie ik veel geleerd heb, spreekt

van de noodzaak van een ‘romantische’ naast een ‘klassieke’ wetenschap. Ik worstel ook met die dubbelheid. Eigenlijk zouden die twee benaderingen moeten samenkomen, zoals ze in de werkelijkheid ook samenkomen. Maar het is nog onmogelijk om alle niveaus van de zenuwfuncties, van het moleculaire tot het biografische, in een model samen te brengen.

Sacks beschrijft in *Onderweg* ook dat toen hij later bevriend raakte met Auden, hij tijdens het schrijven van *Ontwaken in verbijstering* van de dichter het advies kreeg: ‘Je zult verder moeten gaan dan het klinische... Gebruik beeldspraak, wees mystiek, wees alles wat je nodig hebt.’

Sacks heeft dat advies niet in de wind geslagen. Hij

belang van een meer humane geneeskunde, waarin dokters hun patiënten een centrale plek geven en niet voornamelijk op hun ziekten zijn gericht.

Mendelssohns Vioolconcert

Tijdens een wandelvakantie in 1974 in de bergen van Noorwegen overkwam Sacks – na een confrontatie met een woeste stier – een ongeval waarbij de pees van de quadriceps van zijn linkerbeen afscheurde en ook een aantal zenuwen beschadigd raakten. Hij kon niet meer lopen en het duurde lang voordat er redding kwam. Uiteindelijk wist hij van zijn paraplu

werd een meesterverteller en kreeg als bijnaam ‘Dante van de geneeskunde’. Als schrijver bereikte Sacks een niveau van populariteit dat zeldzaam is onder artsen en wetenschappers. Er gingen miljoenen exemplaren van zijn boeken over de toonbank. Van zijn boek *Ontwaken in verbijstering* werd een Hollywood-film gemaakt, met Robin Williams in de rol van Sacks. Daarmee kon een nog groter publiek kennismaken met zijn visie op het

een spalk te maken en zichzelf naar beneden te ‘roeien’. In het begin ging dat lastig en langzaam. Na een tijdje lukte het hem om in het ritme van een mars- of roeilied (soms het *Lied van de Wolgaslepers*) bij elke maat steeds een stukje verder naar beneden te komen.

Halverwege de berg werd Sacks gered en vervolgens naar een ziekenhuis gebracht waar

zijn been werd onderzocht, geröntgend en ingegipst. De volgende dag werd hij teruggevlogen naar Engeland, waar een operatie volgde om de pees te herstellen. Omdat de zenuw- en andere beschadigingen uit de aard der zaak alleen op een natuurlijke manier konden genezen, werd een periode van veertien dagen ingelast waarin het been niet gebruikt mocht worden. Op de vijftiende dag vonden de artsen dat het veilig was het been weer te belasten. Tot zijn ontsteltenis en verwarring

Oliver Sacks in een Engels ziekenhuisbed na de operatie aan zijn linkerbeen. Hier luisterde hij dagenlang naar Mendelssohns *Vioolconcert*.

ring lukte het Sacks niet om te lopen. ‘Ik was vreemd genoeg ‘vergeten’ hoe ik moest lopen. Er was alleen een soort pseudolopen, bewust, behoedzaam, onwezenlijk, stap voor stap. Ik nam stappen die te groot of te klein waren, en presteerde het een paar maal het linkerbeen kruiselings voor het rechter te zetten, en er zowat over te struikelen.’ Het automatisme van

lopen, natuurlijk en gedachteloos was Sacks, naar eigen zeggen, volledig ‘ontglipt’.

Er volgde een periode van uitzichtloosheid waarin de artsen hem niet verder konden helpen. Het been van Sacks wilde niet, de zenuwvezels wilden niet. Om de situatie te verlichten vroeg Sacks een vriend een bandrecorder met muziek mee te brengen. Diezelfde dag nog kreeg hij de recorder met één enkele cassette. Het was het *Vioolconcert* van Mendelssohn. In *Een been om op te staan*, het boek dat Sacks tien jaar na het ongeluk publiceerde en waarin hij uitgebreid verslag doet van het ongeval en de problemen rond zijn herstel erna, schreef Sacks:

Ik ben nooit een bijzondere liefhebber van Mendelssohn geweest, hoewel ik de levendigheid en verrukkelijke lichtheid van zijn muziek altijd plezierig heb gevonden. Het verbaasde me (en verbaast me nog steeds) dat dit charmante, luchthartige stuk muziek zo’n grote en, naar zou blijken, beslissende invloed op mij had. Vanaf het moment dat de band begon te lopen, vanaf de eerste maten van het concert, gebeurde er iets met me, iets waar ik naar dorste, waar ik naar snakte, waar ik steeds bezetener naar had gezocht, elke dag die voorbijging, maar wat buiten mijn bereik was gebleven. Ineens had de muziek mij te pakken. Zij was hartstochtelijk, prachtig en trilde van het leven, en bracht dat heerlijke gevoel op mij over. Al bij de eerste maten hoopte en voorvoelde ik dat het leven in mijn been terug zou keren, dat ‘het’ bezielde zou worden en harmonisch zou gaan bewegen, en dat het de vergeten motoriek terug zou roepen of herscheppen.

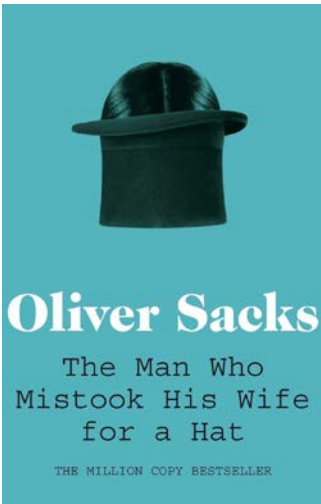
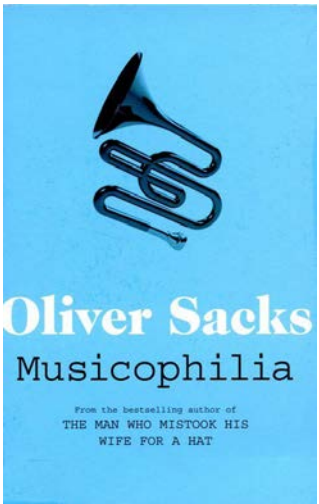
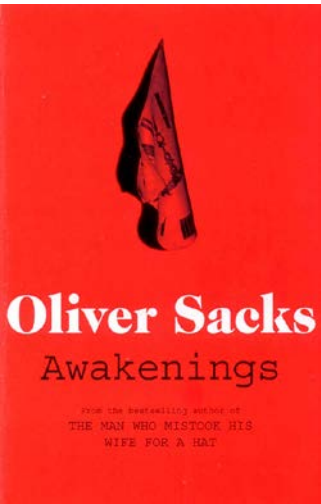
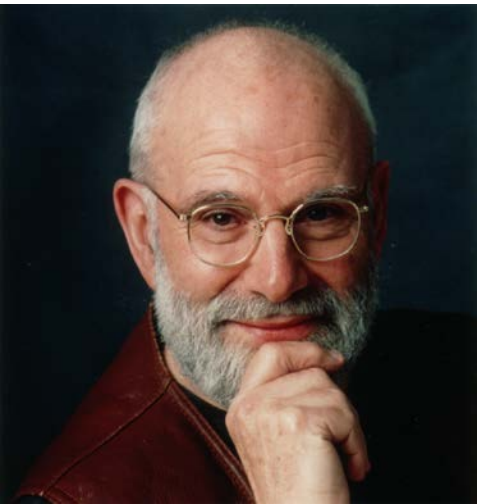
Sacks bleef de muziek twee weken lang vrijwel continu afspelen. Steeds opnieuw ervaarde hij die als een verfrissing en vernieuwing van zijn geest. Al na een paar dagen trok de uitzichtloosheid van de weken ervoor weg. Sacks kreeg het natuurlijke ritme en de melodie van lopen terug en ‘herinnerde’ zich weer hoe hij moest lopen.

Aanvankelijk werd Sacks door artsen voor gek versleten, maar een jaar of vijftien geleden begonnen onderzoekers opnieuw te kijken naar de casus van Sacks en de invloed van lichamelijk letsel op het brein in het algemeen. In 2012 kreeg Sacks in het Britse artsblad *BMJ* een vorm van eerherstel. Anno 2021 kijken veel artsen anders aan tegen Sacks indringende beschrijving van zijn eigen ziektegeschiedenis. Mede door het werk van Oliver Sacks wordt tegenwoordig binnen de geneeskunde op steeds meer plaatsen gebruik gemaakt van muziek.

Stotteren, vertroosting en de Chaconne van Bach
Zijn boek *Musicophilia* is Sacks meest rijke bron voor medisch-neurologische en muzikale verhalen vol menselijke en psychologische inzichten. Tot in de noten toe zijn waardevolle observaties te vinden, of van hemzelf of geciteerd bij schrijvers die Sacks hoog had zitten. Een goed voorbeeld van zo’n waardevolle observatie is Sacks’ notitie over stotteren.

Zoals de Grieken en de Romeinen al heel goed wisten, kunnen zelfs degenen die zo erg stotteren dat ze bijna onverstaanbaar zijn bijna altijd vloeiend en vrijuit zingen, en door te zingen of op een zingzangerige manier te spreken hun gestotter dikwijls overwinnen of omzeilen.

Ontroerend en onvergetelijk is wat Sacks schrijft in het hoofdstuk *Lamentaties – Muziek, Waanzin en Melancholie* over hoe mensen in New York de gebeurtenissen van 11 september 2001 met muziek verwerken. Sacks weet ook hier, zoals zo vaak, het grote en het kleine prachtig en invoelbaar te verbinden. Wat volgt is een sublieme samenvatting van het unieke, de kracht en het mysterie van muziek.

Op de recente vijfde gedenkdag van 9/11, tijdens mijn ochtendlijke fietsrit naar Battery Park, hoorde ik bij het naderen van de punt van Manhattan muziek en toen zag ik, en voegde me bij, een zwijgende menigte die over zee uitstarend zat te luisteren naar een jonge man die op een viool Bachs *Chaconne in d* speelde. Toen de muziek was afgelopen en de mensen rustig uiteengingen, was duidelijk dat de muziek hun diepe vertroosting had gebracht, zoals geen woorden ooit hadden kunnen doen.

Muziek is als enige onder de kunsten, zowel volkomen abstract als diep emotioneel. Ze kan niets speciaals of externs voorstellen, maar heeft het unieke vermogen innerlijke toestanden of gevoelens uit te drukken. Muziek kan rechtstreeks in het hart doordringen, en heeft geen bemiddeling nodig. Je hoeft niets van Dido en Aeneas te weten om ontroerd te worden door haar klaagzang om hem; iedereen die wel eens iemand heeft verloren, begrijpt wat Dido uitdrukt. En tot slot is er een diepe, mysterieuze paradox, want terwijl je leed en smart door zulke muziek intenser beleeft, brengt ze tegelijkertijd troost en verlichting.

Oliver Sacks was een unieke en buitengewoon creatieve en originele arts, wetenschapper, schrijver en verhalen-

verteller. Zijn menselijkheid en zijn hartstocht voor muziek loopt als een rode draad door al zijn werk. Via zijn boeken heeft Sacks bij ontelbare lezers verwondering weten te wekken over de vele facetten van het mysterie muziek.

BRONNEN
Sacks, Oliver. *Migraine*. Amsterdam: Meulenhoff, 1995 (vierde uitgebreide en herziene druk).
Sacks, Oliver. *De man die zijn vrouw voor een hoed hield*. Amsterdam: Meulenhoff, 1986.
Sacks, Oliver. *Ontwaken in verbijstering*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2015.
Sacks, Oliver. *Een been om op te staan*. Amsterdam: Meulenhoff, 1992 (vijfde uitgebreide druk).
Sacks, Oliver. *Onderweg*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2015 (autobiografie).
Sacks, Oliver. *Musicofilia. Verhalen over muziek en het brein*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2016 (Vijftiende herziene, druk). Vertaling Han Visserman.

Neem of geef een abonnement op De Nieuwe Muze! 6 nummers per jaar voor € 54,–

Ga naar [De Nieuwe Muze.nl](http://DeNieuweMuze.nl) en regel het abonnement online.

Abonneer u tot wederopzegging op De Nieuwe Muze en betaal per jaar:

Binnen de Benelux: € 54,00

EPTA-leden: € 44,00 (email uw ledennummer naar info@denieuwemuze.nl)

CJP/studenten: € 37,50 (stuur een foto/kopie van je geldige collegekaart naar info@denieuwemuze.nl)

Het muziekmagazine **De Nieuwe Muze** verschijnt 6 x per jaar in de even maanden: februari, april, juni, augustus, oktober en december.

Voor eventuele vragen: mail naar info@denieuwemuze.nl